

УЯВЛЕННЯ ПРО ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА В ПОДРУЖНІХ ПАРАХ З РІЗНИМ СТАЖЕМ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ У КОНТЕКСТІ ЇХНЬОГО СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Л.О. Ляховець

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної,
вікової та соціальної психології імені М.А. Скока
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Нестабільна політична ситуація в країні, низький матеріальний рівень, економічна нестабільність, робочі перевантаження, незадовільні житлові умови, невлаштований побут, труднощі, пов'язані із працевлаштуванням, створенням родини, народженням і вихованням дітей – неповний перелік факторів, які безпосередньо спричиняють виникнення стресових розладів, ускладнення адаптації до наявних умов існування, погіршують якість життя людей у цілому, що не може не позначатися на їхньому суб'єктивному благополуччі.

Огляд наукових джерел засвідчує зростання інтересу вчених як до питань психологічного благополуччя в цілому, так і до одного з провідних його критеріїв – суб'єктивного благополуччя, зокрема (О. Весна, Л. Куликов, Г. Пучкова, К. Санько, Р. Шаміонов, О. Ширяєва та ін.). Наразі доволі повно досліджені об'єктивні фактори (стать, вік, рівень соціально-психологічної адаптації, ступінь задоволення основних потреб), що обумовлюють психологічне благополуччя особистості (Ю. Дубовик, О. Овсяник, N. Bradburn, E. Diener, C. Ryff та ін.). Помітно поступаються за масштабами вивчення суб'єктивні фактори феномену (М. Бучацька, І. Джидарьян, К. Муздибаєв, Т. Шевеленкова, С. Ryff та ін.). І ще менше наукових розвідок припадає на такий суб'єктивний фактор, як значущі (сімейні) стосунки. Окремі аспекти подружньої інтеграції та її зв'язку з суб'єктивним благополуччям, звичайно, розглядаються в роботах Т. Андреєвої, А. Волкової, О. Кляпець, М. Обозова, Н. Сафіної, В. Сисенка, Т. Титаренко, С. Торохтія та ін., але не вичерпують існуючих запитів. Хоча якість шлюбно-подружніх відносин, досягнення їх благополуччя, стабільності виступає центральною проблемою сьогодення,

оскільки в реаліях транзитивного суспільства, людина потребує встановлення стійкого, гармонійного, довірчого союзу з іншою людиною.

Суб'єктивне благополуччя – це тонко організоване почуття, яке відчуває кожна конкретна людина і яке визначається системою її уявлень про себе, своє життя, значущі взаємини (Долгов Ю., 2013).

Суб'єктивне благополуччя, як бачимо, породжується благополуччям подружніх відносин, яке на думку Р. Шаміонова, розкриває ставлення членів подружжя до своєї особистості, життя і процесів, що мають важливе значення з погляду засвоєних нормативних уявлень про зовнішнє та внутрішнє середовище, та яке (ставлення) характеризується відчуттям задоволеності [3]. Продовжуючи попередню думку, Ю. Долгов зазначає, що суб'єктивне благополуччя передбачає наявність соціально-нормативних ціннісних настанов і пов'язане зі стереотипами, які вироблені в суспільстві та засвоєні суб'єктом у процесі соціалізації, оскільки суспільство визначає компоненти суб'єктивного благополуччя, які впливають на задоволення потреб особистості [1]. Одним з провідних інститутів соціалізації є сім'я, котра виступає і соціальним оточенням, середовищем існування кожної людини (Deci E., Ryan R., 2008); і джерелом душевного благополуччя членів родини, забезпечуючи регуляцію поведінки в спілкуванні та діяльності (Кляпець О., 2004); й умовою повноцінного функціонування особистості в суспільстві, умовою і наслідком самоактуалізації та соціальної адаптації (Постовойтенко К., 2017).

Задоволеність стосунками, або відчуття суб'єктивного благополуччя у шлюбі, виникає, коли якість взаємодії влаштовує кожного з членів подружжя. «Саме тоді спів-буття стає стійким зв'язком самостійних індивідів, що чуйно реагують на зміни у відношеннях між ними. Стаючи часткою буттєвого простору партнера, інша людина в благополучному подружжі виступає ресурсом для розвитку вільної особистості» [2, с. 114].

Досягнення суб'єктивного (сімейного) благополуччя практично неможливе без фактичної диференціації образу шлюбного партнера – своєрідного вектору, який визначає змістовне наповнення уявлень членів подружжя про особливості

«ідеального» і «реального» чоловіка/дружини. Крім того, динаміка жіночих та чоловічих уявлень про ідеального і реального шлюбного партнера недостатньо досліджена в сімейних парах з різним стажем спільного життя, тому є актуальною для розуміння сучасних вимог партнерів один до одного.

Мета дослідження: вивчення особливостей трансформації уявлень про образ ідеального/реального дружини/чоловіка у шлюбних партнерів з різним стажем сімейного життя.

У дослідженні використовувався наступні тестові методики: 1) «СОЛ(І)» («Структура образу людини (ієрархічна)» (В. Ситніков); 2) «Образ чоловіка (дружини)» (О. Тунік); 3) «СО-25» (В. Куніцина); 4) «Визначення задоволеності шлюбом» (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко). Обробка отриманих даних здійснювалася за допомогою методів первинного статистичного аналізу й узагальнення. Вибіркова сукупність дослідження склала 60 осіб (30 сімейних пар). Орієнтуючись на періодизацію сімейного життя Д. та Р. Бекварів (Андреева Т., 2005), вибірка була умовно поділена на дві однакові за чисельністю групи: сімейні пари, які перебувають на ранньому етапі функціонування родини (менше 10 років сімейного стажу) та пари, які перебувають на середньому етапі функціонування родини (більше 10 років сімейного стажу).

Діагностика рівня задоволеності сімейним життям (тобто суб'єктивна оцінка, ставлення подружжя до власного шлюбу) виявила, що середній показник задоволеності шлюбом і чоловіків, і жінок зі стажем сімейного життя до 10 років дещо нижчий, аніж у сімейних пар зі стажем сімейного життя понад 10 років. Так, 90% родин із стажем сімейного життя понад 10 років, можна характеризувати, як «благополучні», в той час, як серед опитаних зі стажем сімейного життя до 10 років, таких виявилось лише 56%. На нашу думку, це можна пояснити тим, що на перші роки спільного життя припадає чимало сімейних криз, пов'язаних з встановленням сімейних правил, прийняттям відповідних ролей, народженням і вихованням дітей; родини ж, які долають зазначені проблеми, досягають своєрідного «плато», більше цінуючи досвід

побудови стосунків й суб'єктивно вважаючи їх цілком задовольняючими.

Образи *ідеальної та реальної дружини у чоловіків* з різним стажем сімейного життя наповнені наступними змістовними характеристиками:

– чоловіки, які перебувають у шлюбі менше 10 років, відмічають в *образі ідеальної дружини* наступні компоненти: діяльнісний, тілесний (фізична привабливість) та емоційний («добра», «щедра», «товариська»); чоловіки, які перебувають у шлюбі понад 10 років відзначають соціальні характеристики дружин («розуміюча», «уважна», «турботлива»);

– структура *образу реальної дружини у чоловіків* з різним стажем сімейного життя виявилася однаковою (найважливішими складовими образу стали соціальні, емоційні, тілесні характеристики жінки);

– поряд з тим, чоловіки зі стажем сімейного життя більше 10 років виділяють в *образі реальних дружин* високі інтелектуальні здібності, акізитивні характеристики (ставлення до матеріального благополуччя: «ощадлива», «економна») і розвинутий соціальний інтелект («розважлива», «здатна жертвувати власними інтересами»); чоловіки зі стажем сімейного життя менше 10 років наголошують на емоційних характеристиках своїх реальних дружин (зокрема, на їх оптимізмі).

Змістовними характеристиками образів *ідеального та реального чоловіка у жінок* з різним стажем сімейного життя виступають:

– *образ ідеального чоловіка* має однакову структуру у жінок з різним стажем сімейного життя, його найважливішими складовими виявляються соціальний, інтелектуальний, мотиваційно-діяльнісний компоненти; фізична привабливість обмежується високим зростом та атлетичною статурою;

– для жінок зі стажем сімейного життя до 10 років важливішими в образі ідеального чоловіка є комунікативні якості, скеровані переважно на зав'язування та підтримування товариських й дружніх стосунків; а для жінок зі стажем сімейного життя понад 10 років – соціальна компетентність та соціальний інтелект (далекоглядність, інтуїція, безпомилковість рішень, націлені на встановлення здебільшого ділових контактів);

– структура образу *реального чоловіка* у жінок з різним стажем сімейного життя теж збігається: у ньому домінують доволі амбівалентні мотиваційно-вольові риси (від «рішучого і наполегливого» до «нерішучого і слабкодухого»), діяльнісні (працьовитість, хазяйновитість, «гарний батько») та соціальні характеристики (доброта, турботливість, надійність);

– у жінок зі стажем сімейного життя більше 10 років зміни образу *реального чоловіка* відбуваються внаслідок доповнення новими особистісними характеристиками, часто негативно відтіненими (зокрема, дружини все рідше відмічають поведінкові особливості своїх чоловіків, але регулярно критично констатують найяскравіші прояви окремих особистісних рис, особливо агресивності та запальності).

Комплексна оцінка низки індивідуально- та соціально-психологічних рис реальних шлюбних партнерів виявила, що:

– жінки більш схильні цінувати такі риси чоловіків, як: практичність, організованість, підприємливість (підприємницьку компетентність); вміння налагоджувати стосунки, товариськість, почуття гумору;

– чоловіки більш цінують соціальні якості дружин: приязність, турботливість, прихильність до оточуючих, врівноваженість.

Отже, структура образу «ідеального» та «реального» шлюбного партнера дещо змінюється з тривалістю спільного сімейного життя, зокрема, змінюється його змістове наповнення і модальність характеристик, якими наділяють ідеального та реального чоловіка/дружину.

Література:

1. Долгов Ю.М. Суб'єктивное благополучие личности в контексте жизненных стратегий. *Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологи*: сб. статей по мат-м XXXII междунар. науч.-практич. конф. Новосибирск: «СибАК», 2013. № 9. С. 75-79. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/subektivnoe-blagopoluchie-lichnosti-v-kontekste-zhiznennyh-strategiy> (дата звернення: 20.05.2021).

2. Ткаченко В.Є. Благополуччя подружніх відносин і його психологічні детермінанти: теоретичний аналіз. *Наука і освіта*. 2010. №3. С. 113-116. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/3_2010/28.pdf (дата звернення: 17.07.2021).

3. Шамионов Р.М. Психология субъективного благополучия личности. Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 2004. 180 с.